



TÜRKİYE'DEKİ GENÇ KADIN-ERKEK İŞSİZLİK İLE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİNİN AMPİRİK ANALİZİ

Empirical Analysis Of The Relationship Between Young Men-Women's Unemployment And Economic Growth In Turkey

Öğr.Gör.Dr. Aslı ÖZEN ATABEY

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Maliye Prg. Kahramanmaraş/Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-6122-1101

Öğr.Gör.Dr. Mustafa KARAKUŞ

İskenderun Teknik Üniversitesi, İskenderun MYO, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü, Hatay/Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-7207-6686



ÖZET

İşsizlik, günümüz dünyasının en önemli sosyo-ekonomik sorunları arasında yer almakta olup işsizliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi çalışma konuları arasında sıkça yer almaktadır. Ancak yetişkin işsizliğin yaklaşık iki katı olarak gerçekleşen genç işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye dayalı çalışmalar nispeten sınırlı sayıdadır.

Bu çalışma Türkiye'deki genç kadın ve genç erkek işsizlik oranları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle genç işsizlik kavramsal olarak açıklanmaya çalışılmış ve Türkiye'deki genç işsizlere ait cinsiyet, yaş grubu, eğitim düzeyi gibi bilgiler sunulmuştur. Ardından 1991-2019 dönemindeki genç kadın ve erkek işsizlik oranları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki yıllık veriler kullanılarak Toda-Yamamoto (1995) nedensellik testi yardımıyla Eviews 10 programı ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda genç kadın işsizlik oranları ile ekonomik büyüme arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir. Ayrıca ekonomik büyümeden genç erkek işsizlik oranlarına doğru bir ilişki tespit edilememişse de genç erkek işsizlik oranlarındaki değişimin ekonomik büyüme oranları üzerinde etkili olduğu, çalışmada elde edilen sonuçlar arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Genç kadın-erkek işsizlik, Ekonomik büyüme, Toda-Yamamoto nedensellik testi.

ABSTRACT

Unemployment is among the most important socio-economic problems of today's world, the impact of unemployment on economic growth is frequently among the topics of study. However, studies based on the relationship between economic growth and youth unemployment which is approximately twice the adult unemployment rate are relatively limited.

This study was conducted to examine the relationship between young men and young women unemployment and economic growth in Turkey. In the study, firstly, youth unemployment is tried to be explained conceptually and belonging to young unemployed people in Turkey as gender, age group, education level information is presented. Then, the relationship between young female and young male unemployment rates and economic growth between 1991-2019 was analyzed with the Eviews 10 program with help of the Toda Yamamoto (1995) causality test using annual data. As a result of the analysis, no causality relationship could be determined between the youth unemployment rates and economic growth. In addition, although a relationship from the economic growth to young male unemployment rates has not been determined, it is among the results obtained in the study that the change in young male unemployment rates is effective on economic growth rates.

Key words: Young female-male unemployment, Economic growth, Toda-Yamamoto causality test.

1. GİRİŞ

İşsizlik küresel bir sorun olarak değerlendirilmekte olup, bu sorundan en çok etkilenen kesim ise gençlerdir. 1999-2019 yılları arasında küresel genç nüfus yaklaşık olarak 1 milyardan 1,3 milyara yükselmesine rağmen işgücüne dahil olan (çalışan ya da işsiz) toplam genç sayısı 568 milyondan 497

milyona düşmüş ve küresel genç işsizlik % 13,6 civarında gerçekleşmiştir. Bu eğilim; içinde vasıflı işgücünün de bulunduğu, orta ve yükseköğretim mezunu, büyük çoğunluğu kadın olan gençlere artan oranda yansırken aynı zamanda gençler arasındaki istihdam, eğitim ve öğretimde olmayan kesimi (NEET) de etkilemektedir. Gençler kısmen sınırlı iş deneyimine sahip olmalarının yanı sıra, işgücü piyasasına girmelerini engelleyen yapısal nedenlerin de etkisiyle yetişkinlere (25 yaş ve üzeri) oranla üç kat daha fazla işsizliğe maruz kalmaktadır. Yaklaşık 41 milyon genç, potansiyel işgücünü oluştururken bunların büyük çoğunluğu ya çalışmaya müsait olduğu halde aktif olarak iş aramayan (genellikle cesareti kırılmış işçiler) ya da hemen işe başlamak için müsait olmayanlardan (eğitim vb. nedenlerden dolayı) oluşmaktadır. Ayrıca küresel ölçekte gençlerin beşte birinin ne istihdamda ne eğitimde ne de öğretimde olmadıkları (NEET) ve çalışan gençlerin bir kısmının da özellikle genç kadınların kayıt dışı çalıştıkları tespit edilmiştir (ILO, 2020: 13).

Türkiye İstatistik Kurumu'na (TÜİK) göre, bir referans döneminde istihdam edilmeyen (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) bireylerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 15 gün içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm bireyler işsiz olarak tanımlanmakta olup bu bireylerden 15-24 yaş aralığında bulunanlar “genç işsiz” olarak değerlendirilmektedir (TÜİK, 2020).

Bazı ülkelerde kültürel, kurumsal ve politik çeşitli nedenlerden dolayı farklı yaş aralığı genç nüfus olarak dikkate alınsa da genel olarak 15-24 yaş aralığında bulunan, referans dönemi içerisinde bir saatten fazla çalışmamış ve aktif olarak iş arayan bireyler “genç işsiz” olarak tanımlanabilmektedir (Çetinkaya, 2010: 46). Türkiye’de II. Beş Yıllık Kalkınma Planında 14-24; III. ve IV. Beş Yıllık Kalkınma Planında 14-22; V. Beş Yıllık Kalkınma Planından itibaren ise 15-24 yaş arası nüfus, genç nüfus olarak tanımlanmıştır (Murat ve Şahin, 2011: 5; Gündoğan, 1999: 65).

Gençlerin çalışma hayatına karşı tutumları, yüksek beklentilere sahip olmaları, etnik köken, gençlere özgü nitelikler, genç nüfustaki artış, ekonomik gelişme düzeyinin düşük olması, gençlerdeki tecrübe eksikliği, iş hayatı ile gençler arasındaki yetersiz bilgi akışı gibi etkenler genç işsizliğin nedenleri arasında sayılabilmektedir (World Bank, 2013: 207; Murat ve Şahin, 2011: 54).

Gençlerin; sosyal kimliklerinin şekillenmesinde, ekonomik bağımsızlıklarının gelişiminde, kendilerine ve topluma olan saygılarında iş hayatı büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle gençlerin işsiz kalmaları ekonomik, bireysel ve toplumsal birçok sorunun nedeni olarak görülmektedir (Çetinkaya, 2010: 46).

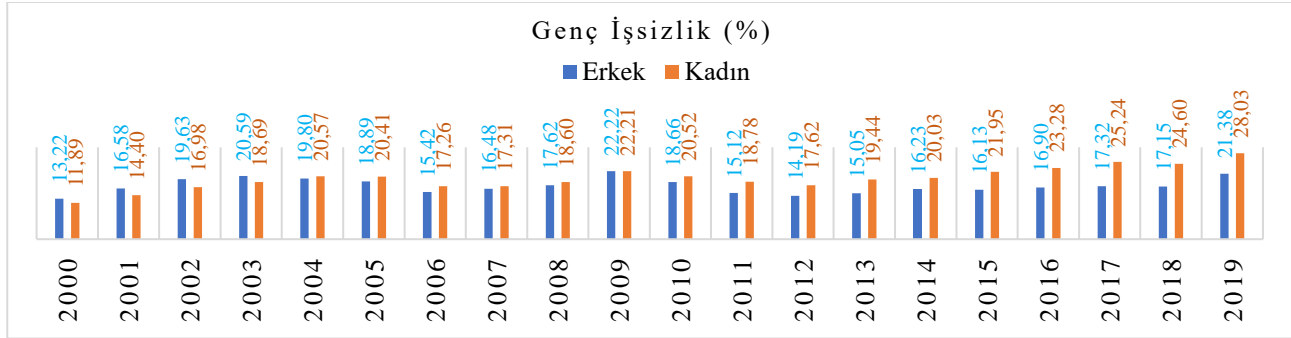
Gençlerin iş hayatına dahil olmamaları eksik istihdamda yol açarak üretimde kayba neden olmakta ve ülkenin refah düzeyinin yükselmesine engel olmaktadır. Üretimdeki düşüş, tüketimin azalmasına, devletin vergi gelirlerinin düşmesine de yol açmaktadır (Aydın 2016: 4). Bunun yanı sıra işsizliğin gençler arasında hırsızlık, dolandırıcılık ve suç oranlarında artışa da yol açtığına dair tespitlerde bulunulmuştur (Carmichael ve Ward, 2001: 115). Zararlı madde kullanımı ve bağımlılığı, bunun sonucunda aile içinde geçimsizlik ve şiddet gibi bireysel ve toplumsal sorunlar da genç işsizliğin yarattığı olumsuz sonuçlar arasında sayılabilmektedir (Savcı, 2007: 97). Sorunun bu denli önemli olması etkili, detaylı ve kapsamlı istihdam stratejileri oluşturulmasını zorunlu hale getirmektedir.

2. TÜRKİYE’DE GENÇ KADIN VE ERKEK İŞSİZLİK

Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede işsizliğin sosyo-ekonomik açıdan yol açtığı hasarların gençler arasında daha belirgin olduğu görülmektedir (İŞKUR, 2011: 15). Dolayısıyla ülkeler bu sorunun üstesinden gelmek amacıyla çeşitli politikalar uygulamaya koymaktadırlar.

Türkiye’de de gençlerin işgücü piyasasındaki durumları pek iç açıcı görünmemektedir. Türkiye’nin sahip olduğu demografik yapı, uyguladığı eğitim ve istihdam politikaları, köyden kente göç, özellikle Suriye başta olmak üzere diğer ülkelerden gelen sığınmacı sayısındaki artış, işgücü piyasasının yeterli

donanımına sahip olmayışı bu durumun temel nedenleri arasında gösterilmektedir (Bayraktar ve İncekara 2013: 22).



Şekil 1. Türkiye’deki Genç Kadın ve Erkek İşsizlik Oranları (%)

Kaynak: Dünya Bankası internet sitesinden yazarlar tarafından hazırlanmıştır. <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=SL.UEM.1524.FE.ZS&country=#>

Şekil 1 Dünya Bankası veri tabanından elde edilen verilerle hazırlanmış olup 2000-2019 dönemindeki genç işsizlik oranlarını göstermektedir. Buna göre 2000 yılında genç erkekler arasındaki işsizlik oranı %13,22 iken kadınlar arasında %11,89’dur. 2000 yılından 2004 yılına kadar genç erkekler arasındaki işsizliğin genç kadınlar arasındaki işsizlikten daha fazla olduğu görülmekte iken 2014 yılında bu durum değişmiş ve genç kadın işsizlik oranları genç erkek işsizlik oranlarının üzerinde seyretmiştir. Bu durum takip eden yıllarda da genel olarak devam etmiş ve 2019 yılında genç erkekler arasındaki işsizlik % 21,38 genç kadınlar arasındaki işsizlik ise % 28,03 olarak gerçekleşmiştir.

Genç kadın işsizlik oranının en yüksek olduğu yıl %28,03 ile 2019 iken genç erkek işsizlik oranının en yüksek olduğu yıl %22,22 ile 2009 yılıdır. Genç kadın ve genç erkek işsizlik oranının en düşük olduğu yıl ise sırasıyla %11,89 ve %13,22 ile 2000 yılıdır.

Tablo 1. Türkiye’deki Genç Nüfusun Cinsiyete Göre İş Durumu (bin kişi)

Yıllar	Erkek						Kadın					
	Genç nüfus (15-24)	İşgücü	İşsiz	Tarım dışı işsizlik oranı	İstihdam oranı	İşgücüne dahil olmayan nüfus	Genç nüfus (15-24)	İşgücü	İşsiz	Tarım dışı işsizlik oranı	İstihdam oranı	İşgücüne dahil olmayan nüfus
2014	5.866	3.166	527	18,7	45,0	2.700	5.858	1.622	331	26,2	22,0	4.236
2015	5.909	3.202	529	18,3	45,2	2.707	5.891	1.755	390	27,8	23,2	4.135
2016	5.965	3.237	562	19,4	44,8	2.728	5.881	1.788	424	28,9	23,2	4.092
2017	6.021	3.324	593	20,1	45,4	2.697	5.854	1.823	476	31,9	23,0	4.032
2018	5.983	3.368	593	19,6	46,4	2.615	5.802	1.814	459	30,0	23,4	3.988
2019	5.912	3.307	743	25,2	43,4	2.605	5.755	1.876	574	35,7	22,6	3.880

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) internet sitesinden yazarlar tarafından hazırlanmıştır. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>

2012 yılından sonra her iki cinsiyet grubu için genç işsizlik oranlarındaki artışın dikkat çekici boyutlarda olması genç işsizlik sorununun önemini gözler önüne sermektedir.

Tablo 1, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) veri tabanındaki 2014-2019 dönemine ait bilgilere dayanarak oluşturulmuş olup, genç nüfusun cinsiyete göre iş durumuna dair sayısal veriler sunmaktadır. Buna göre, 2014 yılında 15-24 yaş arasında 5.866 bin erkek ve 5.858 bin kadın bulunmakta olup erkek işgücü 3.166 bin, kadın işgücü ise 1.622 bindir. Yine aynı yıl 527 bin genç erkek ve 331 bin genç kadın işsiz kalmıştır. Erkek işgücününün % 45’i sadece istihdam edilirken 2.700 bin genç erkek işgücüne dahil olmamıştır. Kadın işgücününün ise sadece % 22’si sadece istihdam edilirken 4.236 bin genç kadın işgücüne katılmamıştır. 2014 yılında genç erkeklerde tarım dışı işsizlik oranı %18,7 iken genç kadınlarda bu oran % 26,2’dir.

2014-2019 yılları arasında genç erkek nüfus 2017 yılına kadar yükselmiş ancak bu yıldan itibaren düşmüştür. Her ne kadar genç erkek nüfusta 2017 yılından sonra düşüş gerçekleşse de 2014-2019 döneminde genç erkekler arasındaki işsiz sayısında genel anlamda artış olduğu söylenebilmektedir.

Genç kadın nüfus ise 2016 yılına kadar yükselmiş sonraki yıllarda ise düşmüştür. Genç kadın nüfustaki azalmaya rağmen genç kadın işsiz sayısı özellikle 2019 yılında ciddi bir artış göstermiştir.

2019 yılında genç erkek nüfus 5.912 bine, genç kadın nüfus ise 5.755 bine yükselmiş ve beraberinde işsiz sayısı da artmıştır. 743 bin genç erkeğin ve 574 bin genç kadının işsiz kaldığı 2019 yılında 2.605 bin genç erkek ve 3.880 bin genç kadın işgücüne dahil olmamıştır.

Çoğunlukla 15-24 yaş arasındaki bireyler genç nüfus olarak değerlendirilmekte olup genç nüfusu 15-19 yaş arası ve 20-24 yaş arası şeklinde iki gruba ayırmak mümkündür. EUROSTAT veri tabanındaki bilgilere göre hazırlanan Tablo 2, Türkiye'deki kadın ve erkek genç işsizlik oranlarının bu iki yaş grubuna göre dağılımını göstermektedir.

Tablo 2. Türkiye'deki Cinsiyet Ve Yaş Grubuna Göre Genç İşsizlik Oranları (%)

Yaş Grubu	Cinsiyet	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
15-19	Toplam	17,0	14,3	13,2	14,8	16,1	16,5	16,1	16,9	17,2	21,1
	Kadın	16,4	14,0	13,3	15,8	16,1	18,4	17,1	18,2	20,4	23,6
	Erkek	17,3	14,4	13,2	14,4	16,1	15,6	15,7	16,3	15,8	19,9
20-24	Toplam	21,4	18,1	17,0	18,1	18,8	19,6	21,3	22,4	21,8	27,4
	Kadın	22,8	21,4	20,0	21,5	22,2	24,0	26,6	28,9	27,0	33,0
	Erkek	20,5	16,2	15,4	16,1	16,9	17,0	18,2	18,5	18,6	23,8

Kaynak: Avrupa İstatistik Kurumu (Eurostat) internet sitesinden yazarlar tarafından hazırlanmıştır. <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>.

Tablo 2'ye göre 15-19 yaş grubundaki genç işsizlik oranı %17 iken 20-24 yaş grubunda %21,4'tür. Bu durumda genç işsizler arasında işsizliğin küçük yaşta olanlar arasında görece daha az gerçekleştiği söylenebilmektedir.

Tablo 2'den görüldüğü üzere 15-19 yaş grubu gerek kadın gerekse erkek genç işsizlik oranları 20-24 yaş grubundakilerden daha düşüktür. Nitekim 15-19 yaş grubunda 2010 yılındaki genç kadın işsizlik oranı %16,4 iken 20-24 yaş grubunda %22,8'dir. Yine aynı yıl 15-19 yaş grubunda genç erkek işsizlik oranı %17,3 iken 20-24 yaş grubunda %20,5'tir. 2019 yılında bu iki yaş grubundaki fark giderek açılmış ve 15-19 yaş grubundaki genç kadın işsizlik oranı %23,6 iken 20-24 yaş grubunda %33 olarak gerçekleşmiştir. Genç erkeklerde 2019 yılında 15-19 yaş grubundaki işsizlik oranı %19,9 olarak gerçekleşmiş iken 20-24 yaş grubunda %23,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumun nedeni olarak 15-19 yaş grubundaki gençlerin büyük bir kısmının eğitimlerine devam ediyor olmaları gösterilebilmektedir (Şentürk, 2018: 50).

Genç işsizlik oranlarını etkileyen en önemli faktörlerden biride eğitim seviyesidir. UNESCO'nun 2012 yılında yayınladığı ISCED 2011 dokümanına göre 0-2 eğitim seviyesi okul öncesi eğitim, ilköğretim ve ortaokul eğitimi kapsarken 3-4 eğitim seviyesi lise, lise sonrası yükseköğretim olmayan eğitimi kapsamaktadır (UNESCO, 2012). Tablo 3, 2010-2019 dönemindeki Uluslararası Standart Eğitim Sınıflandırması 2011 (ISCED 2011) eğitim düzeylerine göre Türkiye'deki genç kadın ve erkek işsizlik oranlarını göstermektedir. Tabloda ilk dikkat çeken husus eğitim seviyesi arttıkça genç işsizlik oranlarının artmasıdır.

Tablo 3. Türkiye'deki Cinsiyet Ve Eğitim Durumlarına Göre Genç İşsizlik Oranları (%)

Eğitim Düzeyi	Cinsiyet	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Tüm ISCED Düzeyleri	Toplam	19,7	16,7	15,7	16,9	17,8	18,5	19,5	20,5	20,2	25,2
	Kadın	20,7	19,0	17,8	19,7	20,2	22,2	23,5	25,6	25,0	30,3
	Erkek	19,2	15,5	14,6	15,5	16,6	16,5	17,2	17,7	17,5	22,4
0-2	Toplam	16,3	13,2	12,6	13,9	14,7	15,2	15,2	15,1	15,8	19,8
	Kadın	12,6	10,8	10,2	12,4	12,6	14,1	14,2	14,0	15,6	19,9
	Erkek	18,0	14,2	13,6	14,5	15,5	15,6	15,6	15,6	15,8	19,8
3-4	Toplam	23,2	19,7	17,2	18,5	19,8	19,9	21,7	22,6	22,0	27,9
	Kadın	27,5	25,0	22,1	23,4	24,8	24,7	28,0	28,5	28,1	33,7
	Erkek	20,6	16,7	14,6	15,5	16,8	16,8	17,8	19,3	18,5	24,3

Kaynak: Avrupa İstatistik Kurumu (Eurostat) internet sitesinden yazarlar tarafından hazırlanmıştır. <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>

Tablo 3'e göre tüm eğitim düzeylerinde 2010 yılında genç işsizlik kadınlar arasında % 20,7 iken erkekler arasında % 19,2'dir. Her iki cinsiyet grubunda 2010-2019 döneminde tüm eğitim düzeylerinde genç işsizliğin genel anlamda arttığı gözlenmektedir. 2019 yılına gelindiğinde genç kadın işsizlik oranı tüm eğitim düzeylerinde % 30,3 'e yükselmiş olup erkeklerde bu oran % 22,4 olarak gerçekleşmiştir.

2010 yılında 0-2 eğitim seviyesinde genç kadınlar arasındaki işsizlik oranı %12,6 olup aynı yıl 3-4 eğitim seviyesinde % 27,5'tir. Genç kadınlar arasındaki işsizlik oranının 2010-2019 yılları arasında gerek 0-2 gerekse de 3-4 eğitim seviyesinde genel anlamda arttığı ve 2019 yılında 0-2 eğitim seviyesinde % 19,9'a 3-4 eğitim seviyesinde ise % 33,7'ye yükseldiği söylenebilmektedir (Tablo 3).

0-2 eğitim seviyesinde genç erkekler arasındaki işsizlik oranı ise % 18 olup aynı yıl 3-4 eğitim seviyesinde % 20,6'dır. Genç erkekler arasındaki işsizlik oranının 2010-2019 yılları arasında gerek 0-2 gerekse de 3-4 eğitim seviyesinde genç kadın işsizlik oranlarında olduğu gibi genel anlamda arttığı ve 2019 yılında 0-2 eğitim seviyesinde % 19,8'a 3-4 eğitim seviyesinde ise % 24,3'e yükseldiği gözlenmektedir (Tablo 3).

3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Literatürde, ekonomik büyüme ve genç işsizlik arasındaki ilişkiyi ekonometrik analiz yöntemiyle inceleyen sınırlı sayıda araştırma olmasına rağmen ekonomik büyüme ile işsizlik ve istihdam arasındaki ilişki çok sayıda çalışma tarafından araştırılmıştır. Bu yüzden aşağıda gerek işsizlik ve genç işsizlik gerekse de istihdam ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar tarih sırasına göre sunulmaktadır.

Caporale ve Skare (2011) 119 ülke için istihdam artışı, enflasyon ve çıktı miktarındaki artışı diğer bir deyişle ekonomik büyüme arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkiyi 1970-2010 dönemini baz alarak araştırmışlardır. FMOLS, DOLS, PMGE, MGE, DFE ve VECM testleri ve ayrıca çok değişkenli Granger nedensellik testi kullanılarak yapılan çalışma, istihdam artışı, enflasyon ve çıktı miktarındaki artış arasında tek yönlü eşbütünleşme ilişkisinin olduğunu güçlü bir şekilde desteklemektedir. Ayrıca nedensellik testi Phillips'in Altın Üçgen Teorisi'ni destekleyerek istihdam artışı ile enflasyon ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü ilişki olduğuna dair sonuçlar vermiştir

Kabaklarlı ve Gür (2011) 2005-2010 dönemini kapsayan aylık verileri kullanarak Johansen çok değişkenli eş-bütünleşme analizi ile Türkiye'de genç işsizlik sorununun ekonomik belirleyicilerini tespit etmeye çalışmışlardır. Analiz sonucunda genç işsizlik oranı ile reel GSYİH, reel yatırımlar, verimlilik ve enflasyon değişkenleri arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir.

Çondur ve Bölükbaş (2014) Türkiye'de genç işsizlik oranlarını etkileyen makroekonomik faktörleri belirlemek için Granger Nedensellik Analizi yapmışlardır. 2000-2010 dönemini kapsayan üç aylık verilerin kullanıldığı analiz sonucunda genç işsizlikten GSYİH' a doğru bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Dilber vd. (2015), Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye için 2001-2011 dönemindeki ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Westerlund Panel Eşbütünleşme testinin yapıldığı çalışmada; işsizlik ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişki olduğu, işsizliğin ekonomik büyüme üzerindeki uzun dönem etkisinin pozitif ve kısa dönem etkisinin ise negatif olduğu görülmüştür. Uzun dönemde işsizlikteki % 1'lik bir artışın ekonomik büyümeyi % 0.35 oranında arttıracığı kısa dönemde ise % 0.26 oranında azaltacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Göçer ve Erdal (2015) genç işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi, Avrupa Birliği (28) ortalamasından daha yüksek genç işsizlik oranlarına sahip 18 Merkezi ve Doğu Avrupa ülkesi için yeni panel veri analizi ve eşbütünleşme testleri kullanarak analiz etmiştir. 1996-2012 periyodunu kapsayan analiz neticesinde genç işsizliğin büyük boyutlara ulaştığı ülkelerde ekonomik büyümenin genç işsizliği azaltmada yeterli olamayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Uras (2016) Türkiye ekonomisi için 2000-2014 yılları arasındaki dönemi kapsayan süreçte üçer aylık verileri kullanarak ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişkiyi Johansen Eşbütünleşme testi ve Granger nedensellik testi ile araştırmıştır. Yapılan çalışma sonucunda ekonomik büyümeden işsizliğe doğru bir nedensellik ilişkisi bulunamasa da işsizliğin ekonomik büyümeyi etkilediğine dair sonuçlar tespit edilmiştir. Ayrıca sektörel boyutta işsizlik ile tarım ve sanayi sektöründeki büyüme oranı arasında bir nedensellik ilişkisi bulunamazken işsizlik ile hizmetler sektöründeki büyüme arasında bir ilişkinin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Mucuk vd. (2017) 2002-2014 dönemi için Türkiye ekonomisindeki işsizlik oranı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Johansen eşbütünleşme testi ve Vektör Hata Düzeltme Modeli uygulayarak analiz etmiştir. Ampirik bulgular değişkenlerin eşbütünleşik olmadığını yani işsizlik oranı ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisi olmadığını göstermektedir. Ayrıca kısa vadede ekonomik büyüme üzerindeki şokun işsizliği olumsuz etkilediği ve işsizlikte yaşanan şokların büyümeyi olumlu etkilediği yönünde sonuçlar elde edilmiştir.

Aksu (2017) Türkiye için 1960 ve 2009 yılları arasındaki dönemde istihdam, verimlilik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik ve Toda-Yamamoto (MWALD) nedensellik testleri kullanarak araştırmıştır. Yapılan analizler sonucunda; ekonomik büyüme ile verimlilik arasında kısa ve uzun dönem nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir. Ayrıca ekonomik büyüme ile istihdam arasında kısa dönemli bir ilişki bulunmasa da uzun dönemde istihdamın büyüme üzerinde etkili olduğu yapılan analizler neticesinde elde edilen sonuçlar arasındadır.

Ihensekhien ve Asekome (2017) düşük gelirli Sahra Altı Afrika ülkelerindeki genç işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir. 1991-2013 dönemini kapsayan analizde Panel En Küçük Kareler Yöntemi (Fully Modified Ordinary Least Squares-FMOLS) kullanılmıştır. Panel sonucunda bazı ülkelerde genç işsizlik ve ekonomik büyüme arasında negatif, bazılarında ise iki değişken arasında pozitif ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Bölükbaş (2018) Türkiye'deki 2010 Ocak—2017 Eylül dönemini kapsayan dönemde kayıt dışı istihdam, genç işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye dair VAR modeli kurarak Granger nedensellik testi uygulamıştır. Yapılan analiz neticesinde kayıt dışı istihdam ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü, ekonomik büyümeden genç işsizliğe doğru ise tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu, ekonomik büyümenin hem kayıt dışı istihdamdan hem de genç işsizlikten etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bayrak (2019), ekonomik büyüme, işsizlik ve geniş tanımlı işsizlik arasındaki ilişkiyi Maki eşbütünleşme testi, KPSS birim kök testi ve Toda-Yamamoto nedensellik testleri kullanarak analiz etmiştir. Analiz sonucunda işsizlik ile ekonomik büyüme arasında tek yönlü ilişki tespit edilmiş olup geniş tanımlı işsizlik ile ekonomik büyüme arasında ise çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu elde edilen sonuçlar arasındadır.

Bölükbaş (2019) Arnavutluk, Bulgaristan, Hırvatistan, Romanya, Slovenya, Sırbistan, ve Yunanistan'ı kapsayan yedi Balkan ülkesine yönelik istihdam, işsizlik ve genç işsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi bootstrap panel Granger nedensellik testi ile araştırmıştır. 1996-2017 dönemi verilerinin kullanıldığı çalışma sonuçları, söz konusu Balkan ülkelerinde istihdam, işsizlik ve genç işsizliği ile ekonomik büyüme arasında ilişki olduğunu destekler niteliktedir.

Karikari-Apau ve Abeti (2019), Çin'de 1991-2018 dönemini kapsayan süreç için ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkiyi ARDL Sınır Testi ve eşbütünleşme testi yaparak analiz etmiştir. Analiz sonucunda ekonomik büyüme ile işsizlik arasında kısa ve uzun vadeli negatif bir ilişkinin olduğu ayrıca Granger Nedensellik Testi ile işsizlik ile ekonomik büyümenin birbirini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

4. EKONOMETRİK ANALİZ

4.1. Ekonometrik Yöntem ve Veri Seti

Bu çalışma, Türkiye ekonomisindeki kadın ve erkek genç işsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1991-2019 yıllarını kapsayan veriler kullanarak Toda-Yamamoto nedensellik testi ile incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmadaki veri setleri Dünya Bankası resmi internet sitesindeki veri tabanından (World Development Indicators) yararlanılarak hazırlanmıştır. Veri setlerine uygulanan ADF (Augmented Dickey-Fuller Test), PP (Philips-Perron) birim kök testleri ve Toda-Yamamoto (MWALD) Nedensellik testlerinin (1995) gerçekleştirilmesi için ise Eviews 10 programı kullanılmıştır.

Analizde ekonomik büyüme diğer bir deyişle GSYİH'daki yıllık artış oranı "GDP", kadın genç işsizlik oranı "FYU", erkek genç işsizlik oranı ise "MYU" ile gösterilmektedir. Çalışma kapsamında değişkenlere öncelikle ADF ve PP birim kök testleri uygulanarak serilerin durağanlığı araştırılmıştır. Daha sonra VAR modeli yardımıyla optimal gecikme uzunluğu (p) tespit edilmiş olup söz konusu optimal gecikme uzunluğuna (p) serilerin en yüksek durağanlık derecesi (d_{max}) ilave edilerek ($p+d_{max}$) Toda-Yamamoto yaklaşımı ile nedensellik ilişkisi tahmin edilmiştir.

4.2. Bulgular

VAR (Vector Autoregression) modeline dayanan Toda-Yamamoto (1995) nedensellik testi serilerin birim kök taşıyıp taşımadığına duyarlıdır. Ancak bu testin yapılabilmesi için gerekli olan serilerin en yüksek durağanlaşma derecesi, birim kök testleri aracılığıyla tespit edilebilmektedir. Bu doğrultuda seriler Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF: Augmented Dickey-Fuller) ve Phillips ve Perron tarafından (1988) geliştirilen Philips-Perron (PP) birim kök testleri uygulanmıştır.

Uygulanan Augmented Dickey- Fuller (ADF) birim kök testi sonuçları Tablo 4 aracılığıyla görülebilmektedir. Buna göre; GDP serisi seviyesinde durağan iken FYU ve MYU serisi birinci farkında durağanlaşmaktadır.

Tablo 4: Augmented Dickey- Fuller (ADF) Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Sabitli			
	I (0)		I(1)	
	t-İstatistik	Kritik değer* + Olasılık değeri	t-İstatistik	Kritik değer + Olasılık değeri
GDP	-5.317451	-3.689194* [0.0002]	-8.765520	-3.699871* [0.0000]
FYU	-0.535004	-3.689194 [0.8697]	-4.896813	-3.724070* [0.0006]
MYU	-2.237733	-3.689194 [0.1982]	-4.024978	-3.699871* [0.0046]
Değişkenler	Sabitli ve Trendli			
	I (0)		I(1)	
	t-İstatistik	Kritik değer* + Olasılık değeri	t-İstatistik	Kritik değer* + Olasılık değeri
GDP	-5.219367	-4.323979* [0.0012]	-8.616163	-4.339330* [0.0000]
FYU	-2.502409	-4.323979 [0.3245]	-5.113518	-4.374307* [0.0019]
MYU	-3.044798	-4.339330 [0.1392]	-4.008635	-3.587527** [0.0207]

Not: Mac Kinnon (1996) kritik değerlerine göre * %1 anlamlılık ** ise %5 anlamlılık düzeyinde durağanlığı ifade etmektedir. Köşeli parantez içerisinde ifade edilen değerler olasılık değerlerini göstermektedir.

Bir diğer birim kök testi olan Philips-Perron (PP) birim kök testine ait sonuçları Tablo 5’de görüldüğü üzere ADF birim kök testine benzer sonuçlar içermektedir. GDP serisi seviyesinde durağan iken FYU ve MYU serisi birinci farkında durağanlaşmaktadır. Bu yüzden Toda-Yamamoto nedensellik testinde en yüksek durağanlaşma derecesi 1 olarak alınacaktır.

Tablo 5. Philips-Perron (PP) Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Sabitli			
	I (0)		I(1)	
	t-İstatistik	Kritik değer + Olasılık değeri	t-İstatistik	Kritik değer + Olasılık değeri
GDP	-5.857497	-3.689194* [0.0000]	-15.90388	-3.699871* [0.0000]
FYU	0.613688	-3.689194 [0.9876]	-5.573843	-3.699871* [0.0001]
MYU	-1.908128	-3.689194 [0.3239]	-3.970715	-3.699871* [0.0052]
	Sabitli ve Trendli			
	I (0)		I(1)	
	t-İstatistik	Kritik değer + Olasılık değeri	t-İstatistik	Kritik değer + Olasılık değeri
GDP	-6.169481	-4.323979* [0.0001]	-15.71529	-4.339330* [0.0000]
FYU	-1.730635	-4.323979 [0.7105]	-5.607201	-4.339330* [0.0005]
MYU	-1.736734	-4.323979 [0.7076]	-3.801778	-3.587527** [0.0322]

Not: Mac Kinnon (1996) kritik değerlerine göre * %1 anlamlılık ** ise %5 anlamlılık düzeyinde durağanlığı ifade etmektedir. Köşeli parantez içerisinde ifade edilen değerler olasılık değerlerini göstermektedir

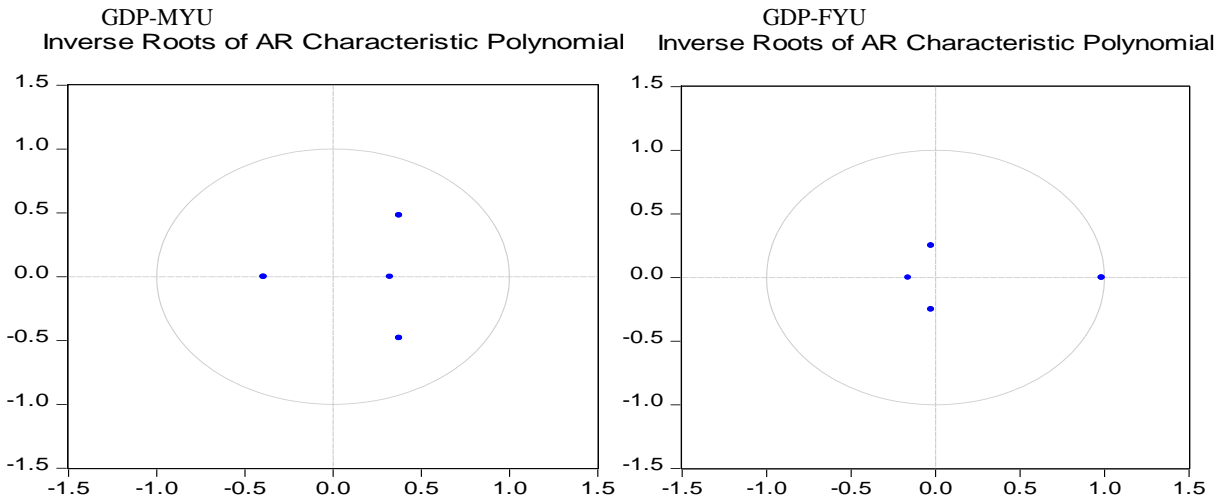
Toda-Yamamoto testinin ilk aşaması olan en yüksek durağanlaşma derecesi (dmax) ADF ve PP birim kök testine göre 1 olarak belirlendikten sonra VAR modeli için optimal gecikme sayısı tespit edilmelidir. Optmal gecikme uzunluğu; LR test istatistiği (LR), Son Tahminci Hatası (FPE), Akaike Bilgi Kriteri (AIC), Schwarz Bilgi Kriteri (SC), Hannan-Quinn Bilgi Kriteri (HQ) değerlerinin yer aldığı Tablo 6 aracılığıyla görülebilmektedir. Söz konusu bilgi kriterlerine göre optimal gecikme uzunluğu (p) 1'dir. Ancak bilgi kriterlerinin önerdiği gecikme sayıları ile kurulan VAR modelinde, istikrar koşulunun sağlanıp sağlanmadığı ve otokorelasyon sorununun olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir.

Tablo 6. VAR Modeli İçin En Uygun Gecikme Uzunluğu

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-210.8690	NA	1523.278	15.84215	15.98613	15.88496
1	-170.4110	68.92845*	149.1401*	13.51193*	14.08785*	13.68318*
2	-163.7528	9.864005	182.7450	13.68539	14.69327	13.98509

* Ardışık modifiye edilmiş LR test istatistiği (LR), Son Tahminci Hatası (FPE), Akaike Bilgi Kriteri (AIC), Schwarz Bilgi Kriteri (SC), Hannan-Quinn Bilgi Kriteri (HQ) tarafından seçilen optimum gecikme uzunluğu göstermektedir.

Şekil 2, optimal gecikme uzunluklarına göre oluşturulmuş AR Karakteristik Polinomunun Ters Köklerinin dağılımını göstermektedir. Şekil 1'de görüldüğü üzere bütün değişkenlerin AR polinomunun ters kökleri birim çember içindedir yani VAR modelinde istikrar koşulu sağlanmış olup model dinamik olarak durağandır.



Şekil 2. AR Karakteristik Polinomunun Ters Kökleri

VAR modelinde hata terimleri için otokorelasyon sorunu LM Testi ile sınanmıştır. “otokorelasyon yoktur” biçimindeki temel hipotezi test eden LM testinin sonuçlarının gösterildiği Tablo 7’de tüm gecikme uzunluklarında otokorelasyon sorununun olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla VAR modeli yapısal olarak tutarlı bir modeldir.

Tablo 7. Otokorelasyon LM Testi Sonuçları

Model	Gecikme	LM-Test İstatistiği	Olasılık
GDP-MYU	1	0.711877	0.9499
	2	0.983032	0.9124
GDP-FYU	1	4.220571	0.3770
	2	1.484943	0.8293

Toda-Yamamoto (1995) nedensellik analizinde kullanılan denklemler (1 ve 2 nolu denklem) aşağıda gösterildiği gibidir;

$$Y_t = a_0 + \sum_{i=1}^{p+d_{max}} a_{1i}Y_{t-i} + \sum_{i=1}^{p+d_{max}} a_{2i}X_{t-i} + u_t \quad (1)$$

$$X_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^{p+d_{max}} \beta_{1i}X_{t-i} + \sum_{i=1}^{p+d_{max}} \beta_{2i}Y_{t-i} + v_t \quad (2)$$

Çalışma kapsamındaki değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin tespiti için kurulan hipotezler ise aşağıda gösterildiği gibidir:

Ho: Bağımsız değişken bağımlı değişkenin Granger nedeni değildir.

H1: Bağımsız değişken bağımlı değişkenin Granger nedenidir.

Serilerin en yüksek durağanlaşma derecesi (d_{max}), ADF ve PP birim kök testi sonuçlarına göre 1 şeklinde belirlenmiş olup optimal gecikme uzunluğu (p) VAR modeli aracılığıyla ile 1 olarak tespit edilmiştir. Belirlenen en yüksek durağanlaşma derecesine (d_{max}) optimal gecikme uzunluğu (p) ilave edilerek ($p+d_{max}=2$), serilere orijinal değerleri ile Toda-Yamamoto nedensellik testi uygulanmıştır. Bu doğrultuda uygulanan Toda-Yamamoto nedensellik testinin sonuçları Tablo 8’te gösterildiği gibidir.

Tablo 8. Toda-Yamamoto Nedensellik Testi Sonuçları

Nedenselliğin Yönü	P+ d_{max}	X^2 İstatistiği	Olasılık	Karar
FYU→GDP	1+1	0.1443	0,7040	Ho kabul
GDP → FYU	1+1	0.8633	0,3528	Ho kabul
MYU → GDP	1+1	13.7329	0.0002	Ho red
GDP → MYU	1+1	0.0042	0.9480	Ho kabul

Tablo 5’teki Toda-Yamamoto nedensellik testi sonuçlarına göre, genç kadın işsizlik oranlarından ekonomik büyümeye, ekonomik büyümeden hem kadın hem de erkek genç işsizlik oranlarına doğru bir nedensellik ilişkisinin olmadığını ifade eden Ho hipotezi kabul edilmiştir. Ancak genç erkek işsizlik oranlarından ekonomik büyümeye doğru nedensellik ilişkisinin olmadığını ifade eden Ho hipotezi ise %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Dolayısıyla genç erkek işsizlik oranlarındaki değişimin ekonomik büyüme oranları üzerinde etkili olduğu söylenebilmektedir.

5. SONUÇ

Özellikle son yıllarda oldukça yüksek rakamlara ulaşan genç işsizlik, diğer dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye için de acil çözüm bulunması gereken makroekonomik sorunlar arasında yer almaktadır. 2019 yılı itibarıyla erkeklerde %21,38 oranında, kadınlarda ise %28,03 oranında gerçekleşen genç işsizlik ciddi ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunları da beraberinde getirmektedir.

Yetişkin işsizliğin yaklaşık iki katı olarak gerçekleşen genç işsizlik rakamlarına bakıldığında kadınların erkeklere oranla dezavantajlı konumda bulunduğu ayrıca 20-24 yaş grubundaki işsizliğin

15-19 yaş grubundan daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca eğitim düzeyi arttıkça genç işsizlik oranlarının da yükseldiği gözlenmektedir.

Yapılan ekonometrik analiz sonucunda ekonomik büyüme (GSYİH'daki artış oranı) değişkeninde birim kökün bulunmadığı, ancak genç kadın ve erkek işsizlik oranlarının seviye değerlerinde durağan olmayıp birinci farklarında durağan oldukları anlaşılmıştır. Toda-Yamamoto nedensellik testinde ise genç kadın işsizlik oranlarından ekonomik büyümeye, ekonomik büyümeden gerek kadın gerekse erkek genç işsizlik oranlarına doğru nedensellik ilişkisinin olmadığına dair sonuçlar elde edilmişse de genç erkek işsizlik oranlarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur.

KAYNAKÇA

Aksu, L. (2017), "Türkiye'de İstihdam, Verimlilik ve İktisadi Büyüme İlişkilerinin Analizi", Journal of Economic Policy Researches, 4(1): 39-94.

Aydın A. (2016). "Genç İşsizliği Sorununun Almanya Ve Türkiye Mesleki Eğitim Sistemi Çerçevesinde Değerlendirilmesi", Sosyal Güvence Dergisi, 0(11): 1-23.

Bayrak S. (2019). "Ekonomik Büyüme, İstihdam ve İşsizlik İlişkisi: Geniş Tanımlı İşsizlik Oranları ile Türkiye Üzerine Bir Araştırma", Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(6): 301-310.

Bayraktar, S. & İncekara A. (2013). "Türkiye'nin Genç İşsizlik Profili", Çalışma İlişkileri Dergisi (Journal Of Labour Relations, 4(1): 22.

Bölükbaş, M. (2018). "Kayıt Dışı İstihdam ve Genç İşsizlik Ekonomik Büyüme ile İlişkili Olabilir Mi? Türkiye İçin Ekonometrik Bir Analiz", Sosyal Güvenlik Dergisi, 8(2): 75-90.

Bölükbaş M. (2019). "Balkan Ülkelerinde İstihdam, İşsizlik ve Genç İşsizliği ile Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Analiz", İzmir İktisat Dergisi, 34(3): 385-398.

Caporale, G. M. & Skare, M. (2011). "Employment Growth, Inflation and Output Growth: Was Phillips Right? Evidence from a Dynamic Panel", Economics and Finance and Economics Working Paper Series, (24): 1-25.

Carmichael, F. & Ward, R. (2001). "Male Unemployment And Crime In England And Wales", Economics Letters, 73 (1): 111-115.

Çetinkaya, E. (2010). "Genç İşsizliğin Teorik Açıklamaları", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 0(58): 45-57.

Çondur, F. & Bölükbaş M. (2014). "Türkiye'de İşgücü Piyasası ve Genç İşsizlik Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme" Amme İdaresi Dergisi, 47(2): 77-93.

Dickey, D. A. & Fuller, W. A. (1981). "Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root", Econometrica, 49(4): 1057-1072.

Dilber, İ.; Pınar Eryiğit P. & Ayvaz Güven E. T. (2015), "Türkiye ve AB Ülkelerinde Ekonomik Büyüme ile İşsizlik Arasındaki İlişki: Panel Eşbütünleşme", Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 7(1): 69-79.

EUROSTAT, Avrupa İstatistik Ofisi, <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>, Erişim tarihi: 23.10.2020.

Göçer, İ. & Erdal L. (2015). "The Relationship between Youth Unemployment and Economic Growth in Central and Eastern European Countries: An Empirical Analysis", Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(1):173-188.

Gündoğan, N. (1999). “Genç İşsizliği ve Avrupa Birliği’ne Üye Ülkelerde Uygulanan Genç İstihdam Politikaları”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 54(1): 63-79.

Ihensekhien O. & Asekome M. (2017). “Youth Unemployment and Economic Growth: Lesson From Low-Income Countries in Sub-Saharan Africa”, European Journal of Economics, Law and Politics, 4(2): 1-16.

ILO, Uluslararası Çalışma Örgütü (2020). Global Employment Trends for Youth 2020: Technology and the future of jobs, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_737648.pdf, Erişim tarihi; 12.10.2020.

İŞKUR, Türkiye İş Kurumu (2011). “Ulusal Gençlik İstihdam Eylem Planı”, Yayın No: 360, Ankara.

Kabaklarlı, E. & Gür, M. (2011) “Türkiye’de Genç İşsizlik Sorunu ve Ekonomik Belirleyicilerinin Uzun Dönem EşBütünleşme Analizi” http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/esra_kabaklarlimurat_gur.pdf (Erişim Tarihi: 17.10.2020).

Karikari-Apau, E. & Abeti, W. (2019). “The Impact of Unemployment on Economic Growth in China”, Munich Personal RePEc Archive (MPRA) Paper No. 96228: 1-27 https://www.researchgate.net/publication/335928292_The_Impact_of_Unemployment_on_Economic_Growth_in_China (Erişim Tarihi: 23.10.2020).

Mucuk, M.; Edirneligil A. & Gerçeker, M. (2017). “The Relationship Between Unemployment Rate and Economic Growth: The Case of Turkey”, Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi. 5(1): 1- 8.

Murat, S. & Şahin L. (2011). “Nedenleri ve Sonuçları Bakımından Gençler Arasında Yaygınlaşan İşsizlik”, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi, 0(44):1-48.

Phillips, P. & Perron, P. (1988).”Testing For A Unit Root in Time Series Regressions”, Biometrika, 75(2): 335-346.

Savcı, İ. (2007). “Genç İşsizliği: Eğitim Ve İstihdam Da Sorunlara Çözüm Arayışları”, TISK Akademi, 2(1): 87-108.

Şentürk, D. (2018). “Türkiye’de 2000-2015 Dönemi Genç İşsizlik Sorunu: İŞKUR’un İstihdam Sorununun Çözümüne İlişkin Rolü Ve Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Toda, H. Y. & Yamamoto, T., (1995), “Statistical Inference in Vector Autoregression with Possibly Integrated Processes”, Journal of Econometrics, 66: 225-250.

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu, <https://www.tuik.gov.tr/>, Erişim tarihi; 02.10.2020.

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>, Erişim tarihi; 08.10.2020.

UNESCO (2012). International Standard Classification of Education, ISCED 2011, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000219109>, Erişim tarihi; 08.10.2020.

Uras Ö. (2016). “Türkiye Ekonomisindeki İstihdamsız Büyümenin Ekonometrik Analizi”, Ekonometri ve İstatistik Dergisi, (24): 94-108.

WORLD BANK (2013). Jobs. World Development Report, Washington DC, 207, Erişim tarihi: 20.10.2020

WORLD

BANK,

<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=SL.UEM.1524.FE.ZS&country=#>.